పశ్చాత్తాపము

(కల్పితము)

పింజమూరి భావనాచార్యులుగారు

౧

"అయ్యో! అమ్మో! స్టేషనుసమీపించుచున్నది. ఈ పట్టణములో నాకు దిక్కెవ్వరు? నన్నాదరించే వారెవరు? నన్ను కడుపులో పెట్టుకొని తల్లివలె కాపాడువారెవ్వరు? అమ్మా! నీ కష్టములు నివారణ చేసుకొని నీదారిని నీవు పోతివి. నీ కూతురు, ఈ అనాధ, పడే పాట్లు నీ వెరుగవు కదా! నీవే యదృష్ట వంతురాలవు. నిన్ను మ్రింగిన మరడీ మహాలక్ష్మికి నేను మాత్రం వెగటయితినా? నా నిర్భాగ్య దశ యటుండ బట్టే ఆమె కంటికి నే నగపడలేదు. నేను పోయిన నీయగచాట్లు పడువారెవరు? హోరా, వెంకట్రావుగా! నీతలపండు పగలా, ఎంతపని చేసితివిరా! తలిదండ్రులు లేనిదానను; చూడ చుట్టం, మొక్క దైవం లేనిదానను; అర్థం శుభం యెరుగనిదానను; నిరుపేదను; నల్లని వన్ని నీళ్లూ, తెల్లనివన్ని పాలూ అని అనుకొన్నదానను. నాకు పదహారు సంవత్సరాలైనా నిండినవో లేవో? ఎంత కసరుకొన్నను, ఎన్ని తిట్టినను, ఎంత యేడ్చినను, ఎన్ని విధాల బతిమాలుకొన్నను వినక వక సారికి పది సార్లు వెంబడించి యేవేవో శ్లోకాలు వల్లించి వివాహం చేసుకొనెదనని నమ్మించి, నానిష్ఠ నట్టేట కలిపి నీవెక్కడికో పారిపోతివి! నన్ను నడి సముద్రములో ముంచితివి! పోనీ! అయినపనికి అనుకొని ప్రయోజనంలేదని నోరు నొక్కుకొని కూర్చున్న దానికి యీ క్షోభ యేమిటి హైగా! ఆ హితాగ్ని కుటుంబములో బ్రాహ్మణ జన్మ మెత్తి బుద్ధిపూర్వకంగానో, బలవంతంగానో చేసిన పాప [illegible]కే పాత్రనా? పండనే పండినది! దానిల్లు వల్లకాదు కాను! ఆ [illegible] సుబ్బమ్మ నన్ను కాపాడి నన్ని [illegible] ఉపవాసములనుంచి

అడ్డమైన చాకిరీ చేయించుకొని సమయానికి గంటివేసినది." అని తలపోయుచు గ్రుడ్లనిండ నీళ్లు గ్రుక్కుకొనుచు, చిన్న మూట చేతబట్టుకొని భారముచే దిగీ దిగ లేక యెట్టకేలకు తెనాలినుంచి వచ్చిన రాత్రి తొమ్మిది గంటల బండి నుండి గుంటూరు రైలు స్టేషనులో దిగి యెటు పోవుటకు కాన్లాడక బెదరి బెదరి చూచుచు ప్లాటుఫారం మీద కృష్ణవేణి నిలుచుండెను. తెనాలిలో బండి యెక్కి ఆడవాండ్ర బండిలో కృష్ణవేణితో కూడ వచ్చి దిగిన అనసూయమ్మ యను సాధ్వీమతల్లి, కడు పెడు బిడ్డలతల్లి కృష్ణవేణి స్థితిని జూచి యథార్థమును గనిపెట్టి జాలిగొని, "యేవూరమ్మా మీది, యెవరింటికి పోతున్నావు?" అని కృష్ణవేణిని హెచ్చరించింది. కృష్ణవేణి జవాబు చెప్పలేదు; నోట మాట రాలేదు; కంటికి కడవెడు నీళ్లు మాత్రం కార్చుచుండెను.

ఆ యమ్మ యా చిన్నదాని చేతనున్న మూటను తనచేత బట్టుకొని ఆమెను మెల్లగ స్టేషను వెలపలకు నడిపించుకొని పోయి వంటెద్దుబండి యెక్కించి గాంధీపేటలో నున్న తన యింటికి తీసుకొనిపోయి, వేడి నీట స్నానం చేయించి వంట యింట్లో విస్తరి ముందు కూర్చుండబెట్టెను. పాపం! కృష్ణవేణి మెతుకు నోట బెట్టక వెక్కివెక్కి యేడ్చెను. అనసూయమ్మ పట్టెడన్నము ఆమెచేత ఎట్లో తినిపించి వెం[illegible]లో చేయి గడిగి మూతి తుడిచి చెవిలో నేమేమో చెప్పుచు గది లోనికి దీసికొనిపోయి మెత్తని పరుపు మీద పడుకో బెట్టెను

కృష్ణవేణికి ప్రయాణ బడలికచేతను, అనసూయమ్మ చెప్పిన యేకాంతంచేత కొంత మనశ్శాంతి కలుగుట చేతను పక్కమీద పడుకోగానే గాఢమైన నిద్రపట్టెను.

అదివరకు గంతులువేసి గంతులువేసి అక్కలు బతిమాలుకొన్నను అన్నం తినక నిద్రించుచున్న జగన్మోహనమును పక్కలో పిల్లవానిని తల్లి అనసూయమ్మ లేపి, నిద్రకళ్లు నీళ్లతో తుడిచి, 'కోడి రామమూర్తి సర్కసుకు పోదాము రా నాన్నా! అన్నం తిను మరి!' అని బుజ్జగించుచు ఆ పిల్లవానికన్నం పెట్టెను. కునికిపాట్లు పడుచున్న ఆ పిల్లవాడు నిద్రపోవుటకు గదిలోకి పోయేసరికి తాను మామూలుగా పడుక్కునే మంచము మీద కృష్ణవేణి నిద్రపోవుచుండెను. ఆ బాలుడు ఆ పక్కమీదనే పడుకొనేటందుకు యత్నించెను; కాని ఆ నిద్రించుచున్న క్రొత్తమనిషిని చూచి, 'నాపక్క మీద ఎవరో పడుకున్నారు నాకు చోటు లేకుండా' అని యేడ్వసాగెను.

'నాన్నా! అదిగో మీ అక్కయ్య; పాపం నిద్రపోయింది; లేపకూడదు. నీవు నా మంచం మీద పడుకో' అని తల్లి కొడుకును బుజ్జగించుచుండెను. ఇంతలో సోమసుందర్రావు శ్రీకృష్ణ దివ్యజ్ఞాన సమాజ మందిరమునుండి వచ్చి 'ఇంకా అబ్బాయి నిద్రపోలేదా? ఏడుస్తున్నాడెందుకు?' అని తన కోసము ఎదురు చూచుచు గడపలో నిలుచున్న వంట బ్రాహ్మడగు గంగాధరశాస్త్రి నడిగెను.

"తెనాలి నుంచి అమ్మగారు వచ్చింది. ఆమె ఒక కడుపుతోవున్న పిల్లను వెంటబెట్టుకొనివచ్చి అన్నం పెట్టింది. మన అబ్బాయి మంచంమీద పడుకొన్నది ఆవెడ. అందుచేత ఏడుస్తున్నాడు" అని వంట బ్రాహ్మడు చెప్పెను. సోమసుందర్రావు గదిలోనికి పోయి భార్యను అడిగెను. ఆమె పిల్లవాని చేతిలో పటికబెల్లం పెట్టి సమాధానపరచి తన పెనిమిటితో ఏదో రహస్యముగ చెప్పెను.

సోమ సుందర్రావు సంపన్న గృహస్థు; భూతదయ కలవాడు. పిల్లలు ఆటలకు ఏవిధముగానయితే అవకాశము కోసము చూస్తుంటారో ఆ విధముగనే మానవసేవకు-మానవసేవ అననేల?— లోకసేవకు అవకాశము ఎప్పుడు దొరకునా అని వేచియుండును. అట్టి అవకాశము దొరికినా తప్పక వదలడు. [illegible] [illegible] అనసూయమ్మ [illegible]

ఆమె భర్తయొక్క సుగుణపుంజముల నెరుగును. కనుకనే కృష్ణవేణిని తన యింటికి తీసుకొని రా సాహసించినది. 'పెండ్లికి పోదామంటే వెళ్లిపోదామనే' భర్తయే అయినయెడల ఆమె కృష్ణవేణిని ఏ సందేహతో తన యింటికి తీసుకొని రాగలుగును?

౨

తెల్లవారినది. ఏడు గంటలు కావచ్చినది. సరస్వతి, చంద్రమతి, రుక్మిణి, కామాక్షి, జగన్మోహనం నిదుర లేచినారు. సూర్యప్రకాశరావు, జగదీశరావు స్కూలుకు పోయినారు. సోమసుందర్రావు అదివరకే స్నానం చేసి దేవతార్చన గదిలో జపము చేసుకొనుచుండెను. అనసూయమ్మ భర్తతోపాటు లేచి ఆయనకు కావలసినవన్నీ అమర్చి నౌకర్లకు పని పురమాయిస్తూ రాట్నంతో నూలు వడుకుచున్నది. ఇంతలో డాక్టరు కస్తూరు దొరసాని, డాక్టరు పార్వతమ్మ మోటారు బండి దిగినారు. అనసూయమ్మ వారి కెదురుగా పోయి వారితో యేమేమో చెప్పి గదిలోకి వారిని తీసుకొని వెళ్లినది. వారిద్దరు కుర్చీలమీద కూర్చున్నారు. అదివరకు నిద్రించుచున్న కృష్ణవేణికి అప్పుడే మెలకువ వచ్చి కళ్లు తెరచి తత్తరపాటుతో చూచినది. కస్తూరు దొరసాని గారిని, తదితరులను చూచి విభ్రాంతి పొందినది. అనసూయమ్మ మంచంమీద కూర్చొని కృష్ణవేణిపై చేయి వేసి, 'అమ్మా! దొరసానిగారు వచ్చినారు. లేచి కూర్చో' అన్నది. ఆమె లేచి కూర్చున్నది. దొరసాని కృష్ణవేణమ్మను పరీక్షించి తొమ్మిదవ మాసం జరుగుచున్నదనియు ఆసుపత్రికి తనతో మోటారుమీద తీసుకొని వెళ్లెదననియు చెప్పెను. 'సరే అమ్మా! ఈ బిడ్డభారం మీదే' అన్నది అనసూయమ్మ.

కృష్ణవేణిని మోటారుపై ఎక్కించుకొనిపోయి మేడపైన గదిలో పడుకోబెట్టినారు. ఆమె [illegible] అడుగుట అనవసరమని [illegible] ప్రశ్నించలేదు. తరువాత రెండు [illegible] రాత్రి కృష్ణవేణి సుఖప్రసవమై [illegible] కన్నది. కన్న కొంత సేపటికి కృష్ణవేణి [illegible] పెట్టుకొని బిడ్డను కౌగిలించుకొని [illegible] పెట్టినది. అక్కడ [illegible] చిరి గాని

కృష్ణవేణి యేడ్పు మానలేదు. దొరసానిగారు వచ్చి బుజ్జగించినారు; కాని ప్రయోజనము లేకపోయింది. అనసూయమ్మ తటాలున ఇంటికి పరుగెత్తి పోయి సోమసుందర్రావుగారిని తీసుకొని వచ్చినది. భార్యాభర్తలిద్దరును పురిటి మంచము వద్దకు వెళ్లి కృష్ణవేణిపై చేయివేసి "అమ్మా! ఎందుకు యేడుస్తావే? చక్కని చుక్కవంటి బిడ్డను చూచుకో. ఓదార్పుగా యేడ్వకూ" అన్నారు. "ముందు మాటేమిటి?" అని గద్గదస్వరముతో కృష్ణవేణి అన్నది. అమ్మా! నీకొచ్చిన భయమేమీ లేదు. మా పిల్లలలో నా పిల్లవు నీవు. నీ ముద్దుబిడ్డ మా మనుమరాలు. నేటికి మాకు మనుమరాలిని ప్రసాదించిన యా భగవంతునకు కృతజ్ఞులము" అన్నారు, భార్యాభర్తలు. కృష్ణవేణి ముఖము తామరకవలను వలె వికసించినది; చిరునవ్వు నవ్వినది; క్రొత్త తలిదండ్రులకు మ్రొక్కినది; 'నమస్కృతి' అన్నది. పదకొండోరోజున మాతాశిశువులను ఇంటికి తీసుకొనిపోయి తీర్థమాడించినారు. సోమసుందర్రావు శిశువునకు 'శకుంతల' అని నామకరణం చేసినాడు. పసిపాప శుక్లపక్షపు చంద్రునివలె పెరుగుచున్నది. పదేపదే మాతాశిశువులం జూచుచున్న ముగ్గురుదొరసాని సంతోషమునకు మేరయే లేదు.

3

లోకులు కాకులవంటివారు. కుండలు పూయుటకు మూకుళ్లు ఉన్నవిగాని యీపలుగాకుల నోళ్లకు మూతలు లేవు. ఉన్నవికొన్నీ, లేనివికొన్నీ కల్పించి చిలవలకు పలవలు పలవలకు చిలవలు పెట్టి నాలుక బుజాన వేసుకొని తిరుగుతారు. సోమసుందరంగారి వంటవాడు సువాలుముంచి దీపాలు ఆర్పేవాడు. కృష్ణవేణి సోమసుందరంగారి ఇంటికివచ్చినది మొదలు వాడి కదేయావ. 'ఈ అమ్మాయి ఎవరు?' అని అనసూయమ్మను పిల్లలను [illegible] అడిగేవాడు. కాని వారెవరూ జవాబు [illegible]. ఆశ తిన్నవానివలె వానికి ఆరాటము [illegible] సోమసుందరంగారిని అడిగి [illegible] అని మందలించి [illegible] తీసుకొని [illegible]

[illegible]

తా తెలిసినది. సోమసుందరంగారి ఇంటికి బ్రాహ్మణు లెవరూ పోగూడదని శాసించినాడు సభాపతి సూరంభొట్లు. నీళ్లబ్రాహ్మడు చాలించుకున్నాడు. వంటబ్రాహ్మడు మానుకున్నాడు. అనసూయమ్మ, ఆమె కొమార్తెలూ ఇతర నవనాగరికస్త్రీలవలె వన్నెల విసనకర్రలు కారు. గుంటూరు కొండవీటి చాంతాళ్లతో వాళ్లే నీళ్లుతోడుకొనేవాళ్లు. వంట వాళ్లే చేసుకొనేవాళ్లు. "పచ్చివంటిదానవు నీవు పనిచేయడం ఎందుకమ్మా!" అని యెంతఃదన్నను కృష్ణవేణి తోడుపోతూ ఉండేది. సోమసుందర్రావు తండ్రితద్దినానికి బ్రాహ్మణు లెవరూ రాలేదు. ఇట్టి యాక్షేపణలు తమకు లేవని అదివరకు చెప్పుచుండెడి దివ్యజ్ఞానసామాజికులు ఆఘూత్య బ్రాహ్మణులకు భయపడి కాబోలును వెనుకంజ వేసినారు. సోమసుందర్రావు పిరికిపందకాడు. పుస్తక సహాయముచే మంత్రముల జెప్పి పితృపిండములు సర్వభక్షకుడగు అగ్నిలో పడవేసినాడు. తల్లితద్దిన మప్పటికి ఇరవైరోజు లున్నది. ఆయనకు స్నేహితులని పేరు పెట్టుకొని యెందరెందరోవచ్చి కృష్ణవేణిని బిడ్డను వెడలగొట్టమనియు లేదా క్రైస్తవసంఘమున కిచ్చిన తల్లీబిడ్డా సుఖపడుదురనియు చెప్పుట కారంభించినారు. సోమసుందరంగారు అంగీకరించలేదు. అమ్మలక్క లెందరో అనసూయమ్మకు చెప్పినారు. ఆమె ధీరురాలు, అంగీకరించలేదు; చలించలేదు. చెప్పి చెప్పి వారికి నోరు నొప్పెత్తిందికాని ప్రయోజనం కలుగలేదు. అందుచేత అందరి నోళ్లూకట్టు బడ్డవి. తల్లి తద్దినము తండ్రి తద్దినమువలెనే జరిగినది:

ఒక రోజు ఆదివారం మధ్యాహ్నం భార్యాభర్తలు, పిల్లలు, కృష్ణవేణి సావిట్లో కూర్చుని లోకాభిరామాయణం చెప్పుకొనుచుండగా టపా బంట్రోతు ఉత్తర మొకటి సోమసుందరావుగారి కిచ్చెను. అది సామాన్యపు ఉత్తరంవలె లేదు. కవరుకు సీలువేసియున్నది. పైన ఎఱ్ఱ సిరాతో 'రహస్యము' అని వ్రాసియున్నది. ఆ ఉత్తరం చేతబట్టుకొని సోమసుందర్రావు చివాలున లేచి తన పడకగదిలోకి వెళ్లి కవరును విప్పబోయే సరికి చేతులు వణికినవి. వస్తూరి చూచినాడు; పోస్టుముద్రను చూచినాడు; కవరు విప్పినాడు. ఉత్తరం

క్రింద దస్కత్తును మొదటగ చూచినాడు. 'కృష్ణారావు' అని ఉన్నది. ఉత్తరము చదువుచున్నాడు. ఇటులు వ్రాసియున్నది.

మకాం నెల్లూరు,
5-4-18.

సోమసుందరరావు గారికి.—

తమ వియ్యంకుడు కృష్ణారావు నమస్కారములు. ఉభయ కుశలోపరి. తమరు దయతో వ్రాయించిన శుభలేఖ అందినది. మీరు ఏర్పరచిన ముహూర్తమునకు తిథి వార నక్షత్రములు బాగున్నవి. మా కోడలు చిరంజీవి సౌభాగ్యవతియగు సరస్వతి ప్రథమ రజస్వల అయి రెండు సంవత్సరములు గడచినవి. దానికి పదహారో సంవత్సరము వచ్చినది. మా అబ్బాయి బి.యల్. పరీక్ష ప్యాసయి [illegible] [illegible] మెప్పును [illegible] [illegible] కలుగుచున్నది."

ఇంతవరకు చదివి సోమసుందరరావు పరమానంద భరితుడైనాడు. [illegible] తిప్పినాడు. రెండవ పుటలో ప్రారంభమున "అయితే" అని ఉన్నది. ఆయన గుండె [illegible]. ధైర్యము తెచ్చుకొని తర్వాతిభాగము చదివినాడు.

'మీరు తద్దినములు పెట్టలేదనియు, బ్రాహ్మణులెవరూ మీ యింటికి భోజనానికి రారనియు ఎవరో చెడిపిల్లను మీ యింట్లో పెట్టుకొన్నారనియు ఇంకా ఎన్నో సంగతులు విన్నాను. ఆ సంగతుల నిజానిజములు వ్రాయవలెను. ఆ సంగతులు నిజమైనయెడల అవి పరిష్కారమయ్యేవరకూ కార్యమునకు రాజాలమని మనవి చేయవలసి వచ్చినందుకు మన్నించండి" అని ఉత్తరం ముగించబడ్డది. పాపము సోమసుందరరావుకు ముచ్చెమటలు పోసినవి. తెల్లబోయినాడు. నాప మీద చతికిలబడ్డాడు. 'అనసూయ!' అని హీనస్వరంతో భార్యను పిలిచినాడు. ఆమె గదిలోపలికి పోయినది. తలుపువెయ్యమని అన్నాడు. తలుపు [illegible] వియ్యంకుడు వ్రాసినజాబు చదువుకొన్నది. [illegible] ముఖాలతో భార్యాభర్తలేమేమో మాట్లాడుకొ[illegible]న్నారు.

౪

కష్టసుఖములు కావడికుండలవంటివి. కొన్నాళ్లు సంతోషము; కొన్నాళ్లు దుఃఖము. ఇది అందరికీ తెలుసునుగాని సుఖము కలిగినప్పుడు తమవంటివారు లేరని అదిరి పడుటయు, దుఃఖము కలిగినప్పుడు ప్రపంచమంతయు మునిగిపోయినట్లు విలపించుటయు మానవస్వభావము. పాపము కృష్ణవేణికి కూతురు పుట్టుట, అనసూయమ్మగారి అండదొరకుటతో గట్టెక్కినట్లు సంతోషించెనుగాని అది చిరకాలమునిలువలేదు. నీళ్లబ్రాహ్మడు, వంటబ్రాహ్మడు మానుకొనుటయు, తద్దినములకు బ్రాహ్మణులు రాకుండుటయు ఆమె కనిపెట్టక పోలేదు. ఆ మె మం చి చ దు వు క ద న ము గ ల ది. ఇం గ్లీ షు సం స్కృ తము తెలుగు వంటను కొంత విజ్ఞానము కలది. చిన్నప్పటినుంచి కష్టపడ్డది. సరస్వతి పునస్సంధానమునకు చేయు ప్రయత్నము ఆమె గ్రహించినది. కృష్ణారావుగారికి పంపిన శుభలేఖకు వెంటనే జవాబు రాకుండుటచే సోమసుందరరావు అనసూయమ్మగార్లు తహతహ పడుచున్నారని గమనించినది. తనవలన వారికి కలిగిన ఇబ్బందులు ఆమె మనస్సులో నాటినవి. వచ్చిన యుత్తరమునకు లక్కసీళ్లు వేయబడియుండుట, రహస్యమని లకోటాపై వ్రాయబడిన రిమార్కు, ఉత్తరం పైవిలాసము చూడగానే సోమసుందరంగారిముఖవైఖరి, భార్యనుపిలుచునపుడాయన కంఠమునందు మార్పు, భార్యాభర్తల గుసగుసలు ఆమె మనస్సును మరింత కలవరపెట్టసాగినవి. ఆమెకువెయ్యి తేళ్లుకుట్టినంతబాధకలిగినది. అక్కడనుండి లేవబోయి క్రిందపడినది. తెప్పరిలి లేచి సోమసుందరావుగారి గది వద్దకు వెళ్లి, 'అమ్మా' యని కేకవేసినది. భార్యాభర్తలు [illegible] చాలించి గుమ్మములోకి వచ్చి 'ఏమమ్మా?' అని అనుటయే వ్యవధిగా కృష్ణవేణి గొడ్డలితో మొదలంటు నరకబడిన వృక్షమువలె క్రింద కూలబడినది. నోట మాట లేదు. కుండ చిల్లిపడినట్లు కన్నీరు కారుచున్నది. వంటిమీద చెయ్యి వేసి చూచినారు. [illegible] జ్వరమున్నంత వేడి [illegible]యున్నది. [illegible] గదిలో పరుండబెట్టినారు; దుప్పటి కప్పినారు.

జగదీశరావు బైసికిలు ఎక్కిపోయి డగ్గరు దొరసాని గారితో చెప్పగా ఆమె వాయువేగముతో పరుగెత్తికొనివచ్చి రోగిని పరీక్షించినది రెండుమూడు ఇంజెక్షనులు ఇచ్చినది. రోగ నివారణ కాలేదు. నాడియు గుండెలు పదేపదే పరీక్షించినది. గంటగంటకు ఇవ్వమని ఏదో ద్రావకము ఇచ్చి దేవునిపై భారము వేసి ఆమె వెళ్లినది. ఇంటిల్లి పాదికి అధైర్యము తోచినది.

సరస్వతి పసిపిల్లను ఆగదిలోనుంచి తీసుకొని వెళ్లి ఆవుపాలుపోసి తొట్టిలో పరుండబెట్టినది. వారంరోజులు గడచినవి. రోగి అంతకంతకు చిక్కి శల్యమైనది. ధారకం బొత్తుగా లేకపోవడముచే మాట్లాడలేని స్థితిలో నున్నది. దొరసానిగారు రోజువచ్చి చూచి మందిచ్చు చున్నది. సోమసుందరం గారిస్నేహితులెంద రెందరో వచ్చిచూచి పోతున్నారు. ఎవరికీ కార్యాకారణం లేదు. రోగికి అప్పుడప్పుడు స్పృహవచ్చుచుండెడిదిగాని స్పృహవచ్చినప్పుడెల్ల ఆమె హోరు హోరున ఏడ్చుచుండేది; మళ్లీస్పృహ తప్పుచుండేది.

డగ్గరు దొరసానిగారు పరీక్షించి నప్పుడెల్లా, 'భయంలేదు' అని చెప్పుచుండేదికాని రోగలక్షణం మాత్రం చెప్పడములేదు. అది యామె నైజ స్వభావము.

ఆయుర్వేద వైద్యుని పిలిపింపుమని అనసూయమ్మ భర్తతో చెప్పుచుండేది కాని ఆయనకు పాశ్చాత్య వైద్యమునం దెక్కువ నమ్మకముంటచే ఆమాటలు చెవిని బెట్టేవాడుకాడు. ఆయన కచేరికి వెళ్లిన సమయం చూచి ఆయుర్వేద వైద్యములో మంచి పేరు సంపాదించినరంగస్వామిని పిలిపించగా ఆయనరోగిని పరీక్షించి 'మనోవ్యాధికి మందులేదన్నాడు. సోమ [illegible] దైర్యశాలి. కష్టసుఖములకు [illegible] [illegible] జగగకవానవు [illegible] [illegible] "[illegible] దైవాధీనం" అని [illegible] [illegible] అనసూయమ్మ, ఆమె కొమా [illegible] కొంటూ స్త్రీ నైజస్వభా [illegible].

౫

కృష్ణవేణి పరుండిన గది అంత విశాల మయినది కాదు. కాని దానికి కిటికీలు సమృద్ధిగా నుండుటచేత గాలికి వెల్తురుకు కొదువలేకుండా ఉన్నది. గదిలో దక్షిణపువైపున కృష్ణవేణిమంచ మున్నది. తూర్పు తల బెట్టి పడుకోబెట్టినారు. నాలుగు గోడల పయినా పటాలు వ్రేలాడుచున్నవి. శేషశాయి, మహాత్మాగాంధి, శంకరాచార్యులు, రామానుజాచార్యులు, చైతన్యుడు, ఏసుక్రీస్తు, బుద్ధభగవానుడు మొదలగువారి పటములే కాక ఉత్తరపుగోడకు మేనక విశ్వామిత్రులు, అహల్యాశాపవిమోచనము పటములు వ్రేలాడగట్టబడి యున్నవి. అందొక పటములో మేనక అప్పుడే కన్నబిడ్డను విశ్వామిత్రున కందివ్వబోతే ఆయనకన్నుల నొకచేతితో గప్పుకొని, 'నాకు వద్దు' అని మరొకచేతి నడ్డంబెట్టి ముఖము వంకకు త్రిప్పుకొన్నట్లు ఉన్నది. మరియొక పటమునందు విశ్వామిత్రుడు, ధనుర్ధరులైన రామలక్ష్మణులును, రామునిపాదములకు తగిలియున్న రాయి యొకటియు, రాతినుండి వెలువడి రామునిపాదములను నమస్కరించుచున్న 'అహల్య' యను గౌతమ మహర్షి భార్యయు ముద్దుల మూటగట్టులాగు చిత్రింపబడి యున్నది.

రాత్రి జాముప్రొద్దుబోయి కృష్ణవేణికి స్పృహ వచ్చినది. పటములను రెప్పవాల్చకుండా చూచినది. 'అవి యేమి పటాలు?' అని తనపై చేయివేసుకొని కూర్చున్న సరస్వతిని అడిగినది. ఆమె వివరములు చెప్పినది. చిక్కిన రెండుచేతులతో దండము పెట్టినది. విశ్వామిత్ర మేనకల జూచి 'ఇదేమి [illegible]' అని అడిగినది. విశ్వామిత్రుడు మహర్షి యనియు, మేనక ఆయనతపస్సును చెడగొట్టినదనియు ఆయనసంయోగముచే ఆమె యొక్క [illegible] ఆబిడ్డను చేతి కందివ్వబోతే విశ్వామిత్రుడు [illegible] గ్రహించి ఆబిడ్డను చూడ [illegible] కొల్లతో [illegible] వదిలిపెట్టి తిరిగి తపస్సుకు పోయినాడనియు తల్లి యాబిడ్డను అడవిలో వెళ్ళక్రింద విడిచిపోగా ఆకసమున శకుంతములు తేనె పోసి కాపాడెననియు, ఆబిడ్డకే కణ్వమహర్షి 'శకుంతల' యని నామమిడి తనయాశ్రమములో పెంచెననియు,

ఆమెను దుష్యంతమహారాజు గాంధర్వవివాహము చేసుకొనెననియు, భరతమహాచక్రవర్తి వారికొమరుడనియు, ఆయన ప్రభుత్వముచేయుటచేతనే మనదేశమునకు భారతదేశమని పేరువచ్చినదనియు వివరముగ చెప్పెను.

కృష్ణవేణి యీ పటమును రెప్పలార్పక జూచినది; కళ్లు మూసినది; తిరిగి తెరచినది; తిరిగి పటమును నిదానించి చూచినది; సరస్వతి ముఖము వంక జూచి చిరునవ్వు నవ్వినది; తిరిగి కళ్లు మూసినది. నిమిషమునకే కండ్లు తెరచి అహల్యా శాపవిమోచన పటమును చూచినది. 'ఇది యేమిపటం' అని సరస్వతి నడిగినది. అహల్యపంచమహాపతివ్రతలలో నొకతెయనియు, ఆమెను ఇంద్రుడు మోసగించి ఆమె పాతివ్రత్యమును భంగపరచెననియు, భర్తశాపముచే ఆమె రాయిగా మారెననియు, శ్రీరామచంద్రుని పాదస్పర్శచే పునీతురాలై శ్రీ స్వామివారికి నమస్కారము చేయుచున్నదనియు సరస్వతి చెప్పినది. కృష్ణవేణి రెండు చేతులు జోడించుకొని లేవబోయింది. కాని లేచుటకు శక్తిలేక తిరిగి పడుకొన్ని సరస్వతి కేసి చూచి నవ్వింది; తిరిగి కన్ను మూసింది; స్మృతి తప్పింది.

సోమసుందర్రావు అనసూయమ్మ నాల్గయిదు గడియల ప్రొద్దుపోయేవరకు కనిపెట్టుకొనియుండి సరస్వతిని కృష్ణవేణి [illegible] ఇంటిలోనికి బోయి [illegible] వేసుకొని [illegible] తర్వాత కృష్ణ[illegible] సరస్వతి జరిగి[illegible] వారు మిక్కిలి [illegible] అమ్మా, పొద్దుపోయింది!" [illegible] నది.

భార్యాభర్తలిద్దరు కృష్ణవేణి [illegible] దగ్గరగా కూర్చున్నారు. [illegible] పోయి మెళుకువవచ్చి కృష్ణవేణి [illegible] యున్న చిరిచాపమీద కాలుమీద [illegible] పడుకొన్ని తల్లితో నేమేమో మాట్లాడుతున్నాది [illegible] కొన్ని నిముషములకు కృష్ణవేణికి తెలివొచ్చింది. [illegible] మిత్ర మేనకల పటమును, అహల్యాశాపవిమోచన పటమూ తేరిపార చూచింది. చిన్నన[...]వ్వు నవ్వింది. "అమ్మా" యని పిలిచింది. అనసూయ 'ఏమమ్మా, దాహం కావాలా?' అని అడిగింది. 'ఊ' అన్నది కృష్ణవేణి. అనసూయమ్మ ఆమె నోటికి కొంచెం నీరు అందించింది. రెండు గుటకలు వేసి కృష్ణవేణి, 'నాబిడ్డయేదీ అమ్మా!' అని హీన స్వరంతో అన్నది. 'అమ్మా, బిడ్డ చిన్న గదిలో ఉన్నది. ఇప్పుడెందుకు లేపడం!' అన్నది అనసూయమ్మ. 'నన్నొక్కసారి బిడ్డను ముద్దు పెట్టుకో నివ్వవూ?' అని కృష్ణవేణి అడిగింది. అనసూయమ్మ బిడ్డను తెచ్చి కృష్ణవేణి మూతి దగ్గరపెట్టి పట్టుకొన్నది. కృష్ణవేణి చిక్కిన పెదవులతో బిడ్డను చిరిముద్దు పెట్టుకొన్నది. పటములను తిరిగి చూచింది. విమ్మ్రగల్పాలవలె ముఖము వీక్షించింది.

నిద్ర పోయినదో లేక స్మృతి తప్పినదో కాని కళ్లుమూసి జాముసేపు కదలలేదు; మెదలలేదు. తర్వాత కళ్లు తెరచింది; తిరిగి మూసింది. కొన్ని నిముషము లట్లుంది. కలవరింతలు యేమోగాని ఆమె హీన స్వరముతో అప్పుడన్న మాటలివి.

"నాయనా, నేను బుద్ధిపూర్వకంగా పాపము చెయ్యలేదు. [illegible] విశ్వామిత్రు డొకడు మోసంచేసినాడు. [illegible] ఎక్కడికో పోయినాడు. [illegible] నాకు మేనక [illegible] పెరిగింది. నేను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాకు రెండు [illegible] [illegible] నా [illegible] కాయి రోజుకు ప్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నాను.

ఓయీ శ్రీరామచంద్రా! ఇంద్రునిచే మోసపోయిన అహల్యను పునీతురాలను జేసిన నీపాదధూళి వెంకట్రావుచే మోసగింపబడిన నాపై ప్రసరింపజేసి నన్ను పునీతురాలుగ జేయుము. తండ్రీ! నీకిది అసాధ్యమా? ఇదిగో నీపాదములు పట్టుకున్నాను. ఊఁ, నీవెన్ని చెప్పినను ఆయుర్వేదమంటే నాకు నీవొట్టు వస్తే కాని యిక వదలను. [illegible] దయనుమన్నావా? నీఆజ్ఞ అయిన తర్వాత నాకిక పాపమెక్కడిది? నీకు వెయ్యి నమస్కారములు. తల్లీ! నీ కారుణ్యజన్యసేవ నే నెట్లు మరవగలను? దిక్కులేని యనాథను నీదరి జేర్చుకొంటివి! ఇప్పు డెక్కడికిపోను? నాకు నీవేదిక్కు. సోదరీమణులారా! సరస్వతీ, చంద్రమతీ, రుక్మిణీ! నన్ను వెళ్లగొట్టవద్దని అమ్మతోను నాన్నతోను చెప్పరూ? సూర్యప్రకాశరావూ, జగదీశరావూ! నాకు పట్టెడన్నము పెట్టుట మీకు బరువా? ఏమన్నారూ, జగన్మోహనం, నీమేనకోడలిని చూడు. నీవెంత తక్కువవాడవో అది అంతతక్కువది. ఇంతటినుంచి నిన్ను జగన్మోహనం అని పిలువను. 'దుష్యంతా' అని పిలుస్తా; రానన్నా! చిన్ని శకుంతలను పెళ్లిచేసుకొంటానని నీ చిలుకపలుకలతో అమ్మతో నాన్నతో చెప్పావు! చేసుకుంటానని అంటున్నావా? నాతండ్రీ! నాకొకముద్దియ్యి!" అని ముద్దుపెట్టుకొనుచున్నట్లు పెదవులను కదలించినది.

ఈమాటలు వినుచున్న జగన్మోహనం చివాలున లేచి తల్లిని కౌగలించుకొని, 'పాపం, శకుంతల ను నేను పెళ్లి చేసుకుంటానే అమ్మా!" అనెను.

సోమసుందర్రావు [illegible] అమ్మలు [illegible] ముగ [illegible] మూసుకొని ముసిముసి నవ్వులు నవ్విరి.

[illegible]లో కృష్ణవేణి కళ్లు తెరచి [illegible] ముల కేసి [illegible] నమస్కారముచేసింది. భార్యాభర్తలు రోగిపై [illegible]. 'అమ్మా, నీమాతుర్ని జగన్మోహనం పెళ్లి [illegible] న్నాడు విన్నావా!" అన్నారు. [illegible] రెండుచేతులు [illegible] గా నిద్రపట్టినది. [illegible] ంచినది ఆరోగ్యస్నాన [illegible] ఆరోగ్యం [illegible] తక్కువ [illegible] ంప నగినది.

౬

"పాపము కృష్ణవేణి అమాయకురాలు; జాలిగుండెగలది. ఏపాపము యెరుగని ఆపిల్లను పెండ్లిచేసుకుంటానని నమ్మించి లోబరచుకొన్నాను. నేను చెప్పినట్లు ఆమెను పెండ్లి అయినా చేసుకోలేదు. ఎట్లాగో అమ్మ సడికట్టి నాయనతో చెప్పింది కాబోలు! నన్ను ఎప్పుడు పంపివేతునాయని ఆతుర్దాపడి నన్నిక్కడికి పంపివేసినాడు, వచ్చేటప్పుడు దానితో చెప్పివచ్చుటకైనా నోచుకోలేదు. కాలేజీలో చేరినానేకాని పాఠములు నాకు బొత్తుగా రుచించడము లేదు. గుడ్డినేటుగా బి. యే. పరీక్షమాత్రం ప్యాసయినాను. నాయన దినవారములకు వెళ్లినపుడు కృష్ణవేణి తనవద్దనుండి లేచిపోయి గుడి లేటి వృత్తివల్ల జీవించుచున్నదని పూటకూళ్ల సుబ్బమ్మచెప్పితే నిజమను కొన్నాను. ఛీ! నాబుద్ధి పెడతల పట్టినది. ఆ సుశీల చెడువృత్తిలో ప్రవేశించునా! ఇప్పుడు ఆంధ్రపత్రికలో ఆమె విషయం విపులముగా వ్రాసియున్నది. అదే నిజమయినదో............, నిజమేలకాదు? ఆమె జీవనము పరమ పావనమని చెప్ప వచ్చును. ఆమె యిప్పుడు పూర్తిగా స్వార్థమును త్యజించి యుండును. అట్లు త్యజించని యెడల నింత ప్రతిష్ఠాపన నెలకొల్ప గలదా? సరస్వతీ నిలయమను పేరుతో స్త్రీవిద్యానిలయమును కృష్ణాతీరమున సీతానగరములో స్థాపించి సమర్థించుచున్నదనియు అందులో నూర్గురు కన్యలు, నూర్గురు బాల వితంతువులు నివసించి విద్య నభ్యసించుచున్నారనియు, వారికి ఇరవై సంవత్సరములు వచ్చేవరకు సకలవిధ దేశీయవిద్యలు గరపి పంపివేయుదురనియు, వారికి యిష్టముండెనేని వివాహము చేసుకొందురనియు లేదా బ్రహ్మచారిణులై దేశసేవ [illegible]నియు ఆమె కుమార్తె శకుంతల [illegible] కార్యాలయములో నివసించు [illegible] చున్నదనియు [illegible] పత్రికా విలేఖరి వ్రాసియున్నాడు. [illegible] బి. యే. పట్టము వల్ల [illegible] లాభమేమి? నా పొట్ట పోసుకోవడానికే కదా! [illegible] పట్టపు విద్య లెందుకు? విద్యాగంధములేని వ్యవసాయకులు, శిల్పులు, వర్తకులు, బి.యే.ల కంటె బాగుగ జీవించుట లేదా? ఈ పనికిమాలిన విద్యలో

సను ఏడేండ్లు రాజమహేంద్రవరములో కాలము గడిపి తిని. పరోపకారమున [illegible] కాల్పనా? స్వల్ప [illegible]తో ఏడేండ్ల[illegible] చూస్తే నాకు [illegible]మన్నది. ఆమె [illegible] చేసుకొని ఆమె యౌవ్వనములో [illegible] ధన్యు డనయి యుందును! [illegible], [illegible] [illegible]యిన దేమి? ఇప్పుడు [illegible] యి తనను వివా హము చేసుకొని [illegible] డెను. ఆమె అంగుల [illegible] అక్కడనే యుండి [illegible]దను. బాలు రకు ఇరువది [illegible] నేర్పి, శరీర వ్యాయామము[illegible] సంస్కృతి నికే తనములోని [illegible] చేసెను. వారికి గలుగు సంతా[illegible] దేశాభ్యుదయ మునకు తోడ్ప[illegible] పిహీనుడను! ఈ [illegible] దబ్బిచ్చు వారెవరు? [illegible] కులమునకు, బందరు [illegible] సంస్కృతపాఠ శాలకును, [illegible] దంపతులచే స్థాపిత మైన [illegible], [illegible] ప్రతిష్ఠా పనలకు [illegible] త్యాగశీలురెందరు లేరు? [illegible] 'వాక్కాయ కర్మ[illegible]' [illegible] చేయువారుం [illegible], ఇరువై [illegible] పచారు [illegible] యొకడు అక్కడికి వచ్చి, [illegible] పత్రి కను దీసి 'ఏరే వెంకట్రావూ! [illegible]; సీతా నగరములో ఆంజనేయస్వామి దేవాలయ సమీపమున స్త్రీ[illegible]లయమును స్థాపించినదట! మరి యింకేమేమో వ్రాసియున్నది. [illegible]ములనుచూస్తే ఆకృష్ణ [illegible]! 'పాత...... [illegible] [illegible]. వెంక [illegible]

కిలకిల నవ్వెను. "ఎందుకురా యీనవ్వు?" అని వెంకట్రావనెను. 'నవ్వక యేడ్వమంటావా యేమిటి? ఇటువంటి పతివ్రతాశిరోమణిచేత నడుపబడు విద్యా లయములో చదువుబాలిక లెటువంటివారగుదురో?' అని గోపాలరావనెను. వెంకట్రావు తెల్లబోయి వికృ మొగముతో నీక్రిందివిధముగ జెప్పెను:—

౭

'ఏరే! గోపాల్రావూ. చేసినపాపం చెపితే పో తుంది. దుర్మార్గమంతా నాది. కృష్ణవేణికి కుడుము చేతికిస్తే పండుగ! తల్లివెంకమ్మ బ్రతికియుండగా కృష్ణ వేణికి తనచదువేమో తనపనియేమో కాని ఇతరులతో ముఖ్యముగా—పురుషులతో—అందులో యువకులతో— మాట్లాడినపాపాన పోలేదు. నేనాపిల్లను వివాహం చేసుకోవలయుననెడి కోరికతో స్త్రీపునర్వివాహములు శాస్త్రసమ్మతములని ఆమెవినుచుండగా ఆమెతల్లితో చెప్పుచుండేవాడను. తల్లి 'ఊ' కొట్టుచుండేది కాని జవాబుచెప్పేది కాదు. తల్లి కలరాతో చనిపోయినప్పు డు శవమును మోసేవారు దొరకలేదు. ఆమె బ్రతికి యున్నప్పుడు బులుబుచ్చికమాటలు చెప్పి ఆమెచే వంట చేయించుకొన్నవారు, నీళ్లు తెప్పించుకున్నవారు, అడ్డ మయిన చాకిరీ చేయించుకొన్నవారంతా మొగంచాటు వేశారు. కృష్ణవేణి యేడ్పుకు మితంలేదు. ఆమెను సమ దాయించిన వాడైనను లేడయిరి. నేను స్కూలునుండి ఇంటికివచ్చేవరకు మధ్యాహ్నం [illegible] అయింది. మాతలిదండ్రులు అప్పటికింకా భోజనము చేయలేదు. "అమ్మా! అన్నంపెట్టు"అని మాఅమ్మని అడిగితే "[illegible] అమ్మకడుపు కాలా, ఆవెంకమ్మ[illegible] [illegible]! [illegible] దిక్కుమాలిన శవమును [illegible] [illegible] కూడదురా, [illegible]. నేను [illegible] [illegible]. కృష్ణవేణి, [illegible]. అయింటికి [illegible] [illegible] [illegible] కుంపనాల [illegible] పోయావుంటే

'అబ్బాయి! ఆముండ కలరాతో వచ్చింది. పోకుఅక్కడికి' అన్నాడు ముసలి బ్రాహ్మణుడొకడు. 'పిల్లవాడవు నీకెందుకు? ఇంటికిపో' అన్నాడు మా మేనమామ. నేను మూర్ఖించుకొని లోపలికి వెళ్లాను. నన్ను చూచి కృష్ణవేణి బావురు మన్నది. 'ఎందుకేడుస్తావు? ధైర్యం తెచ్చుకో!' అని ఆమెకు ధైర్యంచెప్పి వీథిలోకివెళ్లి బ్రాహ్మణులను రమ్మని పిలిచాను. 'నా పెండ్లాము నీళ్లాడే రోజులు' అని యొకడు, 'నేను మొయ్యలేనబ్బా!' అని ఇంకొకడు, 'నాకు జ్వరం తగులుతోంది' అని వేరొకడు చెప్పుచూ ఒక్కొక్కరే పలాయనం చిత్తగించారు. నేను పొలంపోయి మా తండ్రికి తెలియకుండా బండి కట్టించుకొని వచ్చాను. మా జీతగాడు పోతాయి వచ్చాడుకాని శవాన్ని వాడు ముట్టుకో కూడదని కృష్ణవేణి అన్నది. నేనున్నూ ఆమెయున్నూ శవాన్ని బండిమీద పెట్టి స్మశానమునకు తీసుకొనిపోయి దహనం చేసినాము. పాపం కృష్ణవేణి చితికి నిప్పు అంటించింది.

బ్రాహ్మణుల కందరకును భోజనం అమరింది. నేను చేసిన యీపాంటిపనికి నన్ను భట్టు పొగిడినట్లు పొగిడినారు. నేను చెరువులో స్నానంచేసి ఇంటికి పోయినాను. మా అమ్మ నన్నేమీ అనలేదుగాని కంట తడిపెట్టుకొన్నది. నేను అన్నం తిని 'అమ్మా! కృష్ణవేణికి పట్టెడన్నము పట్టుకొని వెళ్లనా?' అన్నాను. 'నీవెందుకులే నాయనా? నీవు స్కూలుకుపో; నేనే దానికి నీళ్లుపోసి అన్నం పెట్టివస్తా' అన్నది మా అమ్మ. పాపం మా అమ్మ అన్నమాట తప్పలేదు. ఇట్లే నెలరోజులు జరిగింది. గ్రామంలో కలరా నెమ్మళించినది. మా అమ్మ కృష్ణవేణిని మా యింటికే తీసుకొని వచ్చినది. మా అమ్మ [illegible] ఆ పిల్లను చూచి జాలిపడేవారు. కృష్ణవేణికి [illegible] అప్పటినుంచి నాతో చనువుగా [illegible]. ఆ పిల్లను వివాహం చేసుకోవలెనని నాకు [illegible] పిలయినప్పుడెల్లా [illegible] శాస్త్రీయ మని [illegible] సంద [illegible]

కృ—స్త్రీపునర్వివాహములు శాస్త్రీయములుకానీ, కాకపోనీ సంసారమను మురికికూపములో పడకొట్టుకొనుటకంటె బ్రహ్మచర్యవ్రతము జరుపుట పవిత్రము గాదు?

నేను—సాధ్యమా?

కృ—ఎందుకుకాదు? మల్లెలు, విరజాజులు మొదలయిన సుగంధపుష్పములు పడుపుకత్తెగలవారి కొప్పులలో ముడవబడి విటులకు సంతోషదాయకములు కావచ్చును; నేలపడిజంతువుల కాళ్లక్రింద నలిగిపోవచ్చు; కాని దేవుని పాదారవిందముల నలంకరించు భాగ్యము వానిపుణ్యవశంబున కొన్నిపుష్పములకు లభించుటలేదా? భగవానుడు తననిర్హేతుకజాయమాన కటాక్షముచే స్త్రీలలో కొందరికి అవివాహితత్వము లేక వితంతూత్వముప్రసాదించి తనపాదసేవ, అట్టి సేవచేయువారి సహవాసముచేయించి వారిని రక్షించ తలంచియుండవచ్చు. ఈమంచితరుణము నన్నేల, ..." అని ఇంకేమో చెప్పబోవుచుండగా మాతల్లిగారువస్తున్నట్లు అలికిడి వినిపించెను. అంతటితో అప్పటి సంభాషణ ముగిసింది.

అయినను నేను పట్టినపట్టుమాత్రము విడువలేదు, అవకాశము కలిగినప్పుడెల్లా ఆమెను వేధించేవాణ్ణి. ఆమె యొకప్పుడు "ఛీ! నీకిదిబుద్ధికాదు" అనేది. మరి యొకప్పుడు "మీ అమ్మగారితో చెప్పుతానన్న" అని బెదరించేది. ఇంకొకప్పుడు ఓరుఓరున యేడ్చేది. తుదకు చిరునవ్వునవ్వి "సరే; నీరుణం యిట్లాగయినా తీర్చుకుంటాలే అన్నది. "ఈమాట తప్పితే నన్నుచంపుకొన్నట్లే" అని ఒట్టుపెట్టాను.

ఒకరోజు మా అమ్మ పుట్టింటికివెళ్లింది. నాన్నగారు పొలంపోయినారు. నేను, మా చెల్లెలు [illegible], కృష్ణవేణిమాత్రంయింటివద్దనున్నాము... [illegible] మాఅమ్మవచ్చినది మాఅమ్మ గ్రామంలో [illegible] మాత్రం ఇంట్లో [illegible] కొందరు పిల్లకాయలు [illegible] [illegible] కాని మా అమ్మకు [illegible] కృష్ణ [illegible] అన్నం [illegible].

ఇంతలో స్కూళ్ళు వేసవి సెలవులకు మూసివేసినారు. తర్వాత రెండు మాసములకు స్కూళ్ళు తెరచినారు. మా నాయనగారు నన్ను కాలేజికి పంపివేసినారు. నేనా రాత్రికి తర్వాత కృష్ణవేణితో మాట్లాడుటకయినా అవకాశం దొరకలేదు ఆమె నన్ను తప్పించుకొని తిరిగేది. నే నిక్కడికి రాగానే ఆ పిల్లను మా తల్లి వెళ్లగొట్టినదనియు ఆమె పూటకూళ్ల సుబ్బమ్మ యింట్లో ప్రవేశించినదనియు మాత్రం తెలిసినది. మా నాయనగారు చనిపోయినప్పుడు నేను మా వూరికి వెళ్లాను. కృష్ణవేణి గర్భిణిగానుండి సుబ్బమ్మ యింట్లో కొంతకాలము పనిచేసి తర్వాత వెళ్లిపోయినదని విన్నాను. తర్వాతి చరిత్ర ఆంధ్రపత్రికవల్ల తెలిసింది. ఈ పయిసంగతులను బట్టి ఆమెయందు లోపము లేదనియు, నేనే దురాత్ముడననియు తెలిసిందా?" అని చెప్పి వేంకట్రావు దుఃఖించినాడు.

గోపాలరావు కొంతసేపూరుకొని "అవునురా, వెంకట్రావూ! బాగా ఆలోచించిచూస్తే స్త్రీలు చెడిపోవడమునకు పురుషులే కారకులని మనము వప్పుకొనక తప్పదు. పురుషులు తమమాయోపాయములచే స్త్రీలను అందులో లేబ్రాయపుస్త్రీలను ప్రోత్సహించి చెడగొట్టుట లోకానుభవమువల్ల మనము తెలుసుకొన వచ్చును. కాబట్టి శిక్షాస్మృతిలో వ్యభిచారము స్త్రీని యిలువెడలదీయుట యను నేరములకు పురుషులకే శిక్ష నిర్ణయించబడినది. కాని స్త్రీలకు శిక్షలేదు. మరియు సర్వజ్ఞుడగు శ్రీశంకరాచార్యులు స్త్రీలనుజూచి మోహపడి వారిని చెడగొట్టకుండా, 'నారీస్తనభర నాభీదేశం, దృష్ట్వామాగా మోహావేశం; ఏతన్మాంసవసాదివికారం మనసి విచింతయ వారంవారం' అని [illegible] ములలో పురుషులను మందలించినారు. [illegible] కృష్ణవేణికి కన్యాత్వం చెరిపి నేనూ, ఆమెను వదిలించిన(?) నేనూ, పాపము మూటగట్టుకొన్నాము. [illegible] నేనును పశ్చాత్తాపపడుచున్నాను" అనెను.

౮

ఆ రాత్రి మెయిలుబండిమీద వెంకటరావు [illegible] దిగి తెల్లవారువరకూ స్టేషనులో పడుకొన్నాడు కాని నిద్రపట్టలేదు. తెల్లవారిలేచి [illegible] మీదుగా సీతానగరం చేరినాడు. [illegible] స్నానం చేసి ఖద్దరుబట్టలుధరించి నొసటవిభూతిధరించి సరస్వతీ నిలయమునకు పోయినాడు. ఆనిలయపు కట్టడములు ఆస్థలమైశాల్యము చూచి నిర్ఘాంతపోయినాడు. పురుషులు లోపలికిపోవుట నిబంధనలు అంగీకరించవని జవాను చెప్పినాడు. కృష్ణవేణమ్మగారితో ఆమె పరిచితుడొకడు బి. యే. పరీక్షయందుత్తీర్ణుడైనవాడు వచ్చి వేచియున్నాడని బంట్రోతును చెప్పమన్నాడు. బంట్రోతు గంటవాయించినాడు. స్త్రీయొకతె వచ్చినది. ఆమెకు వెంకట్రావును చూపించినాడు. ఆమె లోపలికి వెళ్లి తిరిగివచ్చి,"అమ్మగారు పనిమీదవున్నారు. అరగంటలో వచ్చెదరు. ఆగదిలో కుర్చీమీదకూర్చోండి"అని చెప్పింది వెంకట్రావు గదిలోకి పోయినాడు. అందొక వ్రాతబల్లయు కుర్చీలుఉన్నవి. అది పెద్దమనుష్యులు మాట్లాడుటకు వచ్చేటప్పుడు కూర్చునేగది. వ్రాతబల్ల మీద నున్నపత్రికలు చదువుచూ వెంకటరావు కూర్చున్నాడు.

ఏడున్నరగంట లయ్యేటప్పటికి కృష్ణవేణి వచ్చినది. ఆమె ఖద్దరుచీర కట్టుకొన్నది. తలవెండ్రుకలు వెనుకకు ముడివేసుకొన్నది. వంటిన నగలు ఏమీ లేవు. ఆమెను చూడగానే వెంకటరావు [illegible] నిలుచున్నాడు. కృష్ణవేణి కూర్చోమని సయిసన్న చేసినది. కాని ఆయన కూర్చోలేదు. కృష్ణవేణి ఆయన ముఖముపై [illegible]గా చూచినది; [illegible]; తెల్లబోయినది. తలవంచుకొని 'ఏమిపనిమీద దయచేసినారు?' అన్నది. "నేను చేసిన తప్పిదమునకు పశ్చాత్తాపపడి ప్రాయశ్చిత్తము చేసుకొనుటకు వచ్చాను." అన్నాడు వెంకటరావు. కృష్ణవేణి [illegible]. '[illegible]' అన్నాడు వెంకటరావు [illegible] [illegible] కృష్ణవేణి "[illegible] మనము [illegible] స్త్రీ [illegible] చేసుకుందాము" అని వెంకటరావు [illegible]. "నేను బ్రహ్మచర్యములో వున్నాను. సంసారేచ్ఛ నాకులేదు. కడచినకాలం తిరిగి [illegible] పెట్టుటకంటె అవివేకము లేదు. ఇష్టముంటే

మీరు పెండ్లిచేసుకొని ఉద్యోగము సంపాదించి సుఖంగా ఉండండి" అని కృష్ణవేణి చెప్పినది. "నేను పెండ్లి చేసుకోను. నేను బ్రహ్మచర్య వ్రతము పూనెదను. నాకు ఉద్యోగం వద్దు. నా పొట్టకూటికి సంపాదించుటయందు నా కిచ్ఛ లేదు. కృష్ణకు అవలగట్టున బెజవాడ సమీపమందు నేను బాలురకు గురుకులము స్థాపించి దేశీయ విద్యలన్నీ కరపెదను. నేను చదివిన చదువును వ్యర్థపుచ్చక మంచి వినియోగము చేసెదను" అని వెంకటరావు చెప్పినాడు. కృష్ణవేణి చిరునవ్వునవ్వి "అటులనే చేయండి. మీకు భగవంతుడు తోడ్పడునుగాక! సెలవివ్వండి" అని వెళ్లిపోయినది.

బెజవాడ వైశ్యశిఖామణుల సాయముచేతను, కాశేశ్వరరావుగారి సానుభూతిచేతను, విద్యాధరపురమునందు కృష్ణవేణీతీరమున గురుకులమును స్థాపించి వెంకటరావు నిర్వహించుచున్నాడు. గోపాలరావుకూడా బి.యే. పరీక్ష ప్యాసయి వెంకటరావుకు సహాయభూతుడైనాడు. దేశాభిమానముతో పెక్కు రాంధ్రదేశీయ పండితులు ఉపాధ్యాయత్వమునకు గడంగినారు. ప్రొఫెసరు కోడి రామమూర్తి నాయుడుగారు విద్యార్థుల శారీర పరిశ్రమకు తగిన సదుపాయముల జేయుచున్నారు. సోమసుందరరావుగారు తమ కొడుకు జగన్మోహనమును గురుకులములో విద్యార్థిగా చేర్పించినారు. శారదా నికేతనములో శకుంతల ఇరవైసంవత్సరములు వెళ్లేవరకు విద్యాభ్యాసముచేసి, "సాహితీ" "విదుషీ" "శిరోభూషణ" పరీక్షలలో కృతార్థతనొంది జగన్మోహనమునకు విద్య పూర్తికాగానే అతని వరించినది.

శ్రీయుత నల్లపాటి హనుమంతరావుగారిచే స్థాపితమయిన "శ్రీకృష్ణాశ్రమ"ములో నాదంపతు లుసారా, చుట్టను స్వీకరించి అస్పృశ్యతాదోష నివారణము నకు బద్ధకంకణులై యున్నారు. వారి కొక కొడుకు నొక కూతురు పుట్టినారు. వారికి వరుసగా "సోమసుందరం" "అనసూయ" అని పేరుపెట్టినారు.

ఆబిడ్డల ముఖవిలాసము, చురుకుదనము, శరీరారోగ్యము చూచినవారు నిజమయిన గురుకులవాసము చేసిన దంపతుల కిట్టిబిడ్డలు కలుగుటలో ఆశ్చర్యము లేదనుకొనుచున్నారు. ఈ బిడ్డలు దేశమాతకు ముందెంత సేవచేయ నున్నారో!

ఇంచలి నీతి

(1) స్త్రీ పురుషు లింద్రియలోలురు కాకూడదు

(2) స్త్రీ పురుషులు చేయు చెడుగునకు పురుషుడే ప్రాయశః కారకుడు.

(3) తప్పు చేసినవారు పశ్చాత్తాపపడి తప్పు ద్రోవనుండి మరలునెడల వారిసంఘము దూరముగ నుండకూడదు.

(4) పశ్చాత్తాపము నొందువారు తిరిగి తప్పు చేయకూడదు.

(5) శవములను తీసుకొనిపోవుటలో అందరు ముందంజ వేయవలెను.

(6) స్త్రీలకును పురుషులకును విద్య యవసరము.

(7) స్త్రీలకు పురుషులకు ప్రత్యేక గురుకులము లవసరము.

(8) గురుకులవాసంచేసి శరీరదార్ఢ్యమును, మంచి విద్యను బడసినవారి సంతానము వృషభస్కంధులు, సుందరరూపులు బుద్ధివికాసము గలవారునై దేశాభ్యున్నతికి తోడ్పడగలరు.

సంపూర్ణము